

ONS NIEUWE ERELID

Op 28 juni, zijn 75ste verjaardag, bezochten Leerkamp, De Jeu en Jacobs de heer P. Linthorst te Rotterdam. Onder aanbieding van de gelukwensen van O. en A. deelde Leerkamp de jubilaris het besluit mee van onze laatste alg. verg. om de heer Linthorst, die 51 jaar lid is van onze vereniging te benoemen tot ere-lid uit hoofde van zijn verdiensten voor verschillende takken van het B.O.

Verrast en bewogen dankte de heer Linthorst voor deze onderscheiding.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN HET ARBEIDSONDERWIJS AAN DEBIELEN

Hoe bereiden we onze debiele jongens het best voor tot het geschikt maken voor een plaats in de maatschappij, is een vraag, bijna even oud als het b.o. Een vraag, die ook nu nog niet geheel opgelost is en waarover nog verschillende meningen bestaan.

Dat de school hier een belangrijke taak heeft, daarover is men het nu algemeen eens. En er zullen zeker weinig scholen gevonden worden, waar de hoogste leerjaren geen arbeidsklas en huishoudklas zijn. Geen nieuwe school wordt gebouwd zonder daarmede rekening te houden.

In de eerste jaren van het b.o., toen het onderwijs op de b.o.-scholen voornamelijk een vereenvoudigd gewoon lager onderwijs was, begreep men al zeer goed, dat de oud-leerling een zware opdracht kreeg, als hij van school in betrekking ging. Men zocht de moeilijkheden daarvan niet op te lossen in een voorbereiding op school, maar voornamelijk in een eenvoudige vorm van nazorg. De onderwijzers zochten een patroon, bespraken met hem de omstandigheden van de jongen, gaven raad hoe deze tegemoet getreden moest worden en bemiddelden als het mis dreigde te lopen.

In Den Haag trachtte men een commissie te vormen van werkgevers, die deze taak zou vervullen. Men slaagde daarin evenwel niet en moest dankbaar zijn, dat er enige belangstellende dames en heren werden gevonden, die in zo'n commissie zitting wilden nemen. Niettegenstaande de goede wil van dit comité bleek al ras, dat deze taak te zwaar was. Vooral toen na het Kon. Besluit van 1920 het aantal scholen toenam en daarmee ook het aantal oud-leerlingen. De behoefte aan een speciale ambtenaar voor dit nazorgwerk werd duidelijk en zo verscheen dan in maart 1921 de eerste oproeping voor deze betrekking te Amsterdam.

Maar in de scholen drong het besef door, dat deze ook een taak hadden in de voorbereiding van de overgang der leerlingen van school naar maatschappij. De school moest zoveel in haar vermogen lag bij de leerlingen arbeidslust aankweken, hen leren zelfstandig en in groepsverband te werken en de karaktervorming zo te richten dat zij het best voorbereid zijn voor een plaats in de maatschappij.

Een commissie belast met het samenstellen van een ontwerp-leerplan voor de b.o.-scholen in Den Haag stelde in 1923 B. en W. voor het hoogste leerjaar van de school te maken tot een werkjaar, dat de overgang zou vergemakkelijken en de beroepskeuze beter leiden. Zij vroeg de takken van handenarbeid te mogen uitbreiden voor de jongens en huishoudonderwijs te mogen invoeren voor de meisjes.

Niettegenstaande de toenmalige inspecteur, Dr. v. Voort-huijsen dit initiatief toejuichte en sterk verdedigde, kon het in de ogen van B. en W. geen genade vinden. Pas zes jaar later mocht er op een der Haagse scholen een proef met deze verandering worden genomen.

Men bedoelde met deze arbeid beslist niet vakonderwijs te geven. Het ging om de vormende waarde van het werk. Ten einde dit zo veelzijdig mogelijk te maken, bekwaamden enkele leerkrachten zich in boekbinden, schoenmaken, borstels trekken, stoelenmatten en schilderen.

Inmiddels had een commissie van O en A rapport uitgebracht over arbeidsonderwijs (1928), waarvan de volgende stellingen door de algemene vergadering van dat jaar werden aangenomen:

1. Het is nodig, dat bij het onderwijs aan zwakzinnigen aan de handenarbeid een grotere plaats wordt ingeruimd, dan tot heden op de meeste scholen het geval is.

2. Het is nodig, dat gedurende de laatste schooljaren zowel voor jongens als voor meisjes een arbeidsklas wordt gevormd.

Toch werden op deze vergadering nog tal van bezwaren tegen deze conclusie ingebracht. Sommigen meenden, dat door meer uren aan handenarbeid besteed de intellectuele vakken in het gedrang zouden komen, anderen waren van mening, dat de houtarbeid gelegenheid bood het grootst aantal handelingen te leren. Ook tegen de splitsing van jongens- en meisjesklassen werden argumenten aangevoerd.

In Amsterdam, zo schrijft Van Liefeland in de pas verschenen uitgave: Het buitengewoon onderwijs in de zorg voor de gehandicapten, werden in 1935 leerlingen van de Alfred Binetschool bij toerbeurt geplaatst bij een groentenman, een melkventer, een kleermaker, een schoenmaker, een schilder, een kruier, een tuinman en een brandstoffenhandelaar. Deze arbeidsdetachering duurde hoogstens enkele uren per dag; de rest van de tijd waren de jongens op school.

Hij prijst deze vorm. Maar naar wij menen is er een eind aan gekomen omdat deze maatregel niet paste bij verschillende wettelijke voorschriften. In elk geval nam het aantal arbeids- en huishoudklassen voortdurend toe.

En met de gedachte van het nut van arbeidsonderwijs, was het b.o. het gewoon lager onderwijs verre door. Dit leefde nog geheel in de intellectualistische sfeer. Wel waren er enkele scholen, waar handenarbeid als vak werd onderwezen en was in scholen als die van Ligthart en zijn volgelingen in alle klassen het arbeidsprincipe doorgevoerd, maar in brede onderwijskringen bestond weinig waardering voor die nieuw-lichters.

Men beseft niet wat de kinderen te kort komen op de scholen, waar ze met tegeltjes bakken, boter karnen, papier-, karton-, hout- en tuinarbeid worden bezig gehouden. En sommige onnozele Ligthart-adepten willen in hun leerplan zelfs wassen, weven en batikken opnemen. Zo schreef de vakpers in die dagen. Na de tweede wereldoorlog is voor het gewoon lager onderwijs de vernieuwing gekomen, die door vakvereniging en regering ijverig wordt gesteund.

Fr. Egbertus, die een onderzoek er naar ingesteld had, schreef in het gedenkboek, dat tot afscheid van Dr. v. Voorthuysen in 1937 verscheen: Voor zover mijn gegevens reiken, meen ik te mogen zeggen, dat op onze scholen voor b.o. de arbeidsopvoeding een feit is. Er is wel geen school, die het aantal technieken in de loop der jaren niet aanmerkelijk heeft uitgebreid. Behalve de gewone arbeid worden genoemd: figuurzagen, lijstenmaken, boekbinden, metaalarbeid, rietvlechten, verven, netten knopen, linoleumwerk, tuinarbeid e.a.

Min of meer revolutionair was de gedachte, die Christ in 1948 lanceerde in zijn artikel (Tijdschr. voor R.K. Buitengewoon Onderwijs): Maatschappelijke arbeid als basis voor de opvoeding van debielen en imbecillen. Een vernieuwingsdaad, was de titel van de brochure, die een overdruk van dit artikel bevatte.

Het gaat hier volstrekt niet om steeds meerdere aanpassing aan de maatschappij, wat mij half werk lijkt. Het volle leven zelf als basis voor de verstandelijke ontwikkeling, de opvoeding en het maatschappelijk bruikbaar maken onzer kinderen. Niet de oudleerling naar de fabriek, maar de fabriek naar het kind.

Dit zijn enige uitspraken uit het belangrijke geschrift. En als gevolg van Christ's leuze:: „Arbeid primair” werden in Udenhout enige loodsen met machines en toebehoren uitgerust.

Ontegenzeggelijk bevatte het artikel veel aanlokkelijks en zeer waardevolle uitspraken, maar tot algemene uitvoering van de gegeven ideeën kwam het niet. Eensdeels vermoedelijk niet, omdat bij dit plan te weinig aandacht werd besteed aan de intellectuele vorming van de leerling. Deze zou door Christ zeker niet verwaarloosd zijn. Maar hij was daarmee nog niet gereed. En buitenstaanders konden daar dus nog geen voldoende oordeel over hebben.

Een tweede bezwaar was, dat de machines aan verschillende fabrieken toebehoorden en niet het eigendom van de school waren. Gevolg daarvan was, dat deze machines produktief moesten zijn. En dit bracht mee, dat een leerling, die in een bepaalde handeling voldoende bekwaamheid en tempo had verkregen, dit werk om de produktie moest blijven voortzetten. Opvoedkundig zou hij daarna aan een ander moeilijker werk gezet moeten worden. Ook technisch waren er moeilijkheden, waarom de opvolger van Christ deze werkwijze niet konsekwent heeft doorgevoerd en de arbeid sterk beperkt heeft.

Mogelijk geïnspireerd door de ideeën van Christ is te Didam op de R.K. B.O.-school het arbeidsonderricht georganiseerd.

Van de hand van Frater M. Lorenzo v. Limbeek verscheen daarover een verslag getiteld: *De bedrijfsklas als vormend element in de opvoeding van 14-jarige debielen*. Deze bedrijfsklas bestond in 1958 acht jaar en was dus de kinderziekten te boven.

Onze ruimte staat niet toe om uitvoerige aanhalingen uit dit rapport over te nemen, al zou dat ook zeer de moeite waard zijn. We willen hier en daar er iets uit vermelden, waardoor de lezer toch een voldoende inzicht krijgt in de wijze waarop deze klas fungeert.

Na o.m. een bezoek aan verschillende bedrijven, concludeert de Frater, dat mislukkingen en teleurstellingen niet, of zeker niet voornamelijk veroorzaakt worden door een te kort aan intellectuele kennis, maar meestal door minder gunstige eigenschappen en gewoonten, welke liggen in het vlak van de persoonlijke gedragingen. Hiervan worden genoemd: te kort aan sociale aanpassing, geringe werkdicipline, slordigheid, niet tegen plagen kunnen, geen op- of aanmerkingen kunnen verdragen. Gering verantwoordelijkheidsgevoel en plichtsbesef. Slechte verzorging van gereedschap en materialen. Gebrek aan inzicht in kwaliteitseisen. Gebrek aan tempo, efficiëntie en constantheid in het werk. Ten slotte: gebrek aan allroundheid door onhandigheid en het niet geïnteresseerd zijn.

Het ligt voor de hand dat voor een deel van bovenstaande gebreken de debiliteit oorzaak is, anderzijds pleit het voor het vormen van (beschutte) werkplaatsen, die zich kunnen aanpassen aan het gebrek. Maar ten slotte, aldus de schrijver, hangen de goede en minder goede kwaliteiten van onze jongens mede af van de kansen, die milieu en opvoeding hem geven. En het bevorderen van die kansen is nu juist de taak van de school.

In Didam wil men niet tornen aan de pedagogische eisen, waarvan de school voor de leerlingen moet voldoen, maar toch meent men vooral met betrekking tot de wijze van werken iets van het bedrijf te kunnen overnemen en een situatie te kunnen scheppen, die aan de vorming van de jongens ten goede komt.

Men voelt er echter niet voor echte fabrieksarbeid om het gevaar, hierboven bij het plan van Christ genoemd, dat progressie in de soort arbeid er wordt tegen gehouden. Het schoolbedrijf moet

deze progressie wel geven en de jongen aan moeilijker arbeid zetten, als hij daaraan toe is. Zo kan hij tot optimale prestatie komen.

Aan een werkstuk, dat als bij een lopende band verschillende behandelingen ondergaat voor het voltooid is, werken groepen van jongens. Zij krijgen het besef, dat ze in die reeks onmisbaar zijn, zij moeten zich richten en dus samenwerken met anderen, zij weten aandeel te hebben in het eindprodukt. Een groot voordeel van deze werkwijze is, dat men de jongens naar hun meer of mindere geschiktheid voor het verrichten van een bepaald onderdeel kan schikken en dat de gelegenheid tot „bevordering” open staat.

De loonregeling is het Merit Rating systeem, dat ook bij werkers in G.S.W.-verband in beschutte werkplaatsen wordt toegepast.

De prestatie van de jongen wordt vastgesteld met punten, die betrekking hebben op:

1. De kwaliteit van het werk, n.l. de hoeveelheid gemaakte fouten, de ernst er van, de gevolgen er van voor het bedrijf.

2. De produktiviteit, n.l. de snelheid, de doelmatigheid van de handelingen, de constantheid, het tijdverlies.

3. Stiptheid en plichtsbesef, verantwoordelijkheidsgevoel, op tijd komen en gaan.

4. Invloed op de omgeving. Daaronder wordt o.m. verstaan: mentaliteit, persoonlijkheid, humeur, discipline, werkomgeving en gereedschap-verzorging.

5. Allroundheid, veelzijdigheid, vindingrijkheid en handigheid.

De beoordelingsstaten, waarin deze gegevens zijn verwerkt worden elke twee maanden aan de ouders gezonden, die het zeer op prijs stellen. En dat de overzichten voor de leerkracht zelf van groot belang zijn, behoeft niet te worden betoogd.

Naarmate het aantal behaalde punten wordt een weekloon uitgekeerd.

Iedere jongen vult zelf zijn weekbriefje in, een staatje, waarop hij data, het aantal werkuren en de verrichte arbeid moet vermelden. Aan goede leerlingen wordt een deel van de controle opgedragen. Zij heten voorwerker.

Elke maand wordt een bedrijfsvergadering gehouden, waarop alles wat met het werk in verband staat besproken kan worden en waarop lessen gegeven worden, die vaak verband houden met allerlei ervaringen.

Rechten en plichten van de arbeider; Rechten en plichten van de baas; Sociale voorzieningen; Verhoudingen tot ouders, medewerkers; Hoe breng ik mijn vrije tijd door?; Hoe besteed ik mijn zakgeld?

Een bedrijfsraad van 3 jongens, gekozen door alle jongens, geeft adviezen en bepaalt in gegeven omstandigheden de straf of boete. Over de werking hiervan is men in Didam zeer tevreden.

Dank zij een gemeentelijke subsidie is de bedrijfsklasse er niet op aangewezen alle produkten (veel speelgoed) te verkopen, wat

een ongunstige invloed zou uitoefenen op het veelzijdig doel, dat de klasse beoogt. Een groot deel van de produktie gaat als liefdegave de wereld in.

De theorielessen, die eigenlijk weinig over theorie gaan, bedoelen de intellectuele kennis uit te breiden door toepassing op de concrete dingen van alle dag.

Wij zijn bij de bedrijfsklas van Didam wat langer stil blijven staan, omdat we menen, dat er veel is, dat overweging en navolging verdient.

Deze organisatie is ook zeker waard bekeken te worden door het meer en meer urgent worden van vakscholen voor minder-begaafden en debielen.

„Geef ze een kans” is een leus van Frater Lorenzo. We geloven, dat de jongens die in de bedrijfsklas krijgen en ook, dat daaraan hier en daar wel eens wat ontbreekt.

Als we b.v. zien waartoe zelfs imbecillen in staat zijn op sommige werkinrichtingen, vragen we ons af, of ook de scholen voor deze leerlingen het roer niet moeten omgooien, en haar leerlingen „een kans” moeten geven, die ze met enkel matten en borstels maken niet krijgen. J.

Ons DIDACTISCH HOEKJE

door M. G. H. DEN HAAN

Lezen III.

In de voorafgaande artikelen is betoogd, dat wij bij het lezen leren aan jonge debielen niet rechtstreeks op ons doel af kunnen gaan, door direct te gaan werken met woorden en letters. Wij willen alles wat voorafgaat aan het eigenlijke leesonderwijs met de term *voorbereidend lezen* betitelen. Hieronder verstaan wij dus o.m.:

- a. het geordend leren hanteren van allerlei speelmateriaal.
- b. het richtingsgevoel van de kinderen tot ontwikkeling brengen.
- c. een voldoende ruimtelijke oriëntatie tot stand brengen.
- d. een goede relatie bewerken tussen leerkracht en leerling, tussen school en huis.
- e. op bewuste en systematische wijze het kind brengen tot leren luisteren.
- f. vanuit het spel de woorden-, taal- en begrippenschat opbouwen.

Dit alles met het doel een zekere *rijpheid* tot lezen leren aan te kweken, wat de *bereidheid* om zich aan het leesproces te geven tot gevolg heeft.

Talrijke middelen staan ons in de moderne b.l.o.-school ten dienste. Wij noemen o.m.: de zandtafel, richtingslotto's, klei, insteek-